

Robert Sroka, *Nieodkryci przywódcy współczesnej etyki biznesu*, Warszawa: Poltext, 2021, 405 stron

Czy tworzeniem i wdrażaniem etycznych standardów w biznesie powinny i mogą zajmować się organizacje branżowe?

Problematyka książki lokuje się na pograniczu etyki biznesu i nauk o zarządzaniu i jakości. Poszukując źródeł etycznych standardów we współczesnym życiu gospodarczym, Robert Sroka stawia oryginalną tezę, że wyznaczeniem i wdrażaniem tych standardów powinny i mogą zająć się organizacje branżowe. Tak sformułowanej tezie podporządkowana została logiczna i klarowna struktura książki. Na systematyczne uzasadnianie postulatu podjęcia etycznego przywództwa przez organizacje branżowe składają się analizy teoretycznych fundamentów etycznych powinności rzeczonych organizacji oraz badania możliwości wypełniania tych powinności w praktyce życia gospodarczego. Owo uzasadnianie jest świadectwem wysokich

kompetencji Autora, zarówno w zakresie dociekań filozoficznych jak i wiedzy w zakresie zarządzania, dotyczącej w szczególności organizacji branżowych.

Punktem wyjściowym pracy jest próba uchwycenia realnych i prawdopodobnych zjawisk i problemów stojących przed etyką biznesu. Próba obejmuje opis głównych megatrendów, czyli globalnych sił, które mają wpływ na życie gospodarcze i społeczne oraz oddziałują na przebieg wielu procesów, takich jak produkcja, konsumpcja, inwestycje czy interakcje społeczne. Autor opiera się na identyfikacji tych sił dokonanej przez firmę doradczą Deloitte wskazującą na megatrendy takie jak: sztuczna inteligencja i przemysł 4.0, gospodarka w obiegu zamkniętym, zrównoważone finanse i inwestowanie z myślą o wpływie na otoczenie, rynek pracy i zmiany na nim zachodzące, elektromobilność. Warto podkreślić, że powyższym megatrendom towarzyszą coraz to nowe problemy moralne, których dostrzeżenie i rozwiązanie przekracza możliwości poszczególnych osób, a nawet firm. Niewystarczające okazują się również tradycyjne mechanizmy regulacyjne tworzone przez rządy państw narodowych. W zmieniających się okolicznościach i w obliczu nowych wyzwań niezbędne staje się znajdowanie niestandardowych rozwiązań problemów etycznych, wymagające specyficznej wiedzy (rynkowej, finansowej, technologicznej, socjologicznej, psychologicznej), a także szerokiego osadzenia w praktyce działania. Te warunki spełniają organizacje branżowe dysponujące zapleczem eksperckim gotowym do refleksji etycznej, w miarę szybko odpowiadającym na aktualne problemy i zdolnym do przekraczania barier wyznaczonych przez standardy zawodowe poszczególnych profesji.

Obowiązki i zadania wielu organizacji branżowych w zakresie wyznaczania i upowszechniania standardów etycznych wynikają wprost z aktów prawnych, często są dobrowolnie zapisywane w dokumentach statutowych, bywają także niejednokrotnie podejmowane w praktyce, co znajduje swój wyraz w konkretnych inicjatywach. Fundamentalnej racji dla powinności organizacji branżowych do kształtowania etycznych standardów w działalno-

ści gospodarczej upatruje Sroka w zasadzie pomocniczości (subsydiarności) – nakazującej oddawanie władzy tym, którzy są najbliższym określonego problemu i są w stanie sobie z tym problemem poradzić. Dokonując metodycznego badania tej racji, Autor zarysowuje historię zasady pomocniczości, odtwarza i analizuje jej filozoficzne fundamenty oraz odnosi się do współczesnych politycznych implikacji tej zasady. Przedstawia szerokie, bazujące na idei subsydiarności spektrum argumentów odnoszących się do relacji między grupami pośrednimi a państwem, społeczeństwem i jednostkami; wykazuje, że organizacje branżowe są tymi podmiotami, które najniżej w strukturze gospodarczej są w stanie pełnić rolę przywódców etycznych w biznesie.

Wstępnym warunkiem tej roli jest podjęcie przez organizacje branżowe aktywności w charakterze pełnoprawnego i skutecznego krytyka społecznego zdolnego do realistycznej oceny aktualnego stanu oraz do stworzenia rekomendacji możliwych do realizacji w praktyce. Sprawdzając, na ile organizacje branżowe mogą podjąć tę aktywność, autor stwierdza, że nie tylko nie ma bardziej właściwego podmiotu, ale być może nie ma w ogóle innego podmiotu, który spełniałby wymagania stawiane krytykowi społecznemu przez twórcę modelu krytyki społecznej, Michaela Waltzera. Organizacje branżowe mają odpowiednią wiedzę, rozeznanie w problemach, potrafią identyfikować niuanse, posiadają znajomość mapy zależności i relacji. Jako organizacje działające w interesie swoich członków i całej branży (tzw. organizacje rzecznicze) przyjmują postawę afirmacji swego otoczenia, dzięki czemu ich interpretacja rzeczywistości ma moc argumentacyjną. Ta właśnie postawa powinna pomóc w przezwycięzeniu słabości, jaką może być brak obiektywizmu organizacji branżowych wynikający z ulokowania ich wewnątrz problemów moralnych branży. Rola krytyka wewnętrznego podejmowana z poczucia obowiązku i chęci działania dla wspólnego dobra częściściej okazywała się konstruktywna niż krytyka zewnętrzna.

Wyczerpujące i przekonujące uzasadnienie powinnośc podjęcia roli zbiorowych przywódców w zakresie kształtowania etycznych

standardów w biznesie, mocno zakorzenione w światowej i polskiej literaturze, zostało dopełnione przez stworzenie modelu wypełniania tej powinności w praktyce i prezentację narzędzia umożliwiającego to. Takim narzędziem jest samoregulacja, w ramach której mogą być wypracowywane, wdrażane, egzekwowane i weryfikowane etyczne standardy postępowania w danej branży. Poszczególne elementy samoregulacji zostały zilustrowane przykładami konkretnych działań w praktyce.

Warto podkreślić, że Autor dostrzega także pewne przeszkody w realizacji swego głównego postulatu. Wśród nich wskazuje na naturalne dążenie organizacji branżowych do zabiegania o interes własny i swoich członków, działania prowadzące do monopolizacji rynku czy utrudniania dostępu do branży nowym graczom, nietransparentne struktury zarządzania organizacjami, dominację organizacji przez największe podmioty z branży. Organizacje branżowe nie są postrzegane przez rząd i administrację centralną jako istotne podmioty kształtujące warunki gospodarcze. Poważnym ograniczeniem skutecznej samoregulacji może być brak reprezentatywności organizacji polegający na tym, że pewne przedsiębiorstwa, szczególnie te ważne dla branży, są poza organizacją branżową. Takie podmioty nie muszą krępować się etycznymi deklaracjami organizacji ani obawiać potencjalnych sankcji za naruszenie etycznych standardów. Należy dodać, że działania samoregulacyjne są obciążone znacznym wysiłkiem organizacyjnym, trudem koordynacyjnym i czasowym oraz kosztem finansowym, toteż decyzja zarządu branży o ich podjęciu powinna mieć charakter autonomiczny i opierać się na przekonaniu o słuszności i skuteczności tych działań. Brak takiego przekonania sprawia, że poszczególne etapy samoregulacji są odbierane zarówno przez członków organizacji branżowej, jak i poszczególnych interesariuszy jako niepotrzebna mitręga biurokratyczna i działania służące fikcyjnym celom. W takim przypadku deklaracje wartości stają się pustym ceremoniałem, kodeksy etyczne mają charakter fasadowy, a poszczególne elementy infrastruktury etycznej tylko pozornie spełniają swoje funkcje.

Odwołując się do argumentów empirycznych na rzecz swojej głównej tezy, Robert Sroka wskazuje na przykłady organizacji branżowych (Związek Przedsiębiorstw Finansowych, Związek Pracodawców Innowacyjnych Firm Farmaceutycznych, Związek Stowarzyszeń Rada Reklamy), które z sukcesem wyznaczają standardy moralne i stwarzają warunki do ich przestrzegania. Co więcej, uważa, że skoro jedne organizacje mogą realizować takie działania, to stanowi to odpowiednią przesłankę do tego, aby inne organizacje również mogły się ich podjąć (s. 367). Ta argumentacja budzi pewne zastrzeżenia. Posiadanie przez wskazane organizacje istotnych elementów infrastruktury etycznej jest pozytywnym wyróżnikiem, ale nie musi przesądzać o ich faktycznym etycznym przywództwie. Opisane szeroko w literaturze doświadczenia niektórych firm pokazują, że wdrożone programy etyczne nie uchroniły ich przed poważnymi kryzysami, których źródłem były konflikty interesów, korupcja, a ogólnie mówiąc, naruszanie standardów deklarowanych w kodeksach. W tych przypadkach standardy miały głównie formalny charakter, a instrumenty ich egzekwowania w postaci kanałów zgłaszania nadużyć, komisji etycznych, systemu sankcji okazały się nieskuteczne. Dlatego ocena skuteczności etycznej infrastruktury powinna wyjść poza prezentację i analizę oficjalnych dokumentów, raportów i wypowiedzi przedstawicieli branży. Należałoby sięgnąć do opinii wewnętrznych i zewnętrznych interesariuszy, podjąć analizę sposobów i wyników rozwiązywania konkretnych problemów etycznych, w szczególności metod i rezultatów radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych.

Jeżeli nawet okazałoby się, że pewne organizacje branżowe faktycznie pełnią rolę etycznych przywódców w biznesie, to nie musi to oznaczać, że prawidłowość ta jest uniwersalna i inne organizacje mogą się tego podjąć. W przypadku pewnych branż ich struktura, zasadnicza sprzeczność interesów pomiędzy poszczególnymi firmami i dominacja poszczególnych członków mogą powodować, że etyczne standardy będą miały charakter wyłącznie deklaracyjny, a samoregulacja okaże się pozorna. Jakie to branże, od czego

zależą możliwości kształtowania i ochrony standardów etycznych w ramach organizacji branżowych? Pytania te dotyczące branżowych uwarunkowań przywództwa etycznego otwierają nową, ciekawą problematykę badawczą, a książka Roberta Sroki zawiera wiele inspirujących odniesień i danych do takich badań, co stanowi jeszcze jedną jej niewątpliwą zaletę.

Anna Lewicka-Strzalecka

Instytut Filozofii i Socjologii PAN
anna.lewicka.strzalecka@gmail.com

Prakseologia

163–164/2021–2022

Treść numeru

Marcin W. Bukała

Słowo od Redakcji **3**

Anna Lewicka-Strzałecka

Profesor Wojciech W. Gasparski (1936–2022)
– zarys biografii naukowej **7**
*Outline of a scientific biography
of Professor Wojciech W. Gasparski (1936–2022)*
(Summary) **14**

STUDIA

Wojciech W. Gasparski

On the Methodology of Practical Disciplines
(Sciences) — From the Treatise
»A Philosophy of Practicality« **17**
*O metodologii dyscyplin (nauk) praktycznych
— z traktatu »Filozofia praktyczności«* (Streszczenie) **36**

Miroslaw Sułek

O ludzkim działaniu ze stanowiska
nowej prakseologii **37**
*On human action from the stand
of a new praxiology* (Summary) **63**

Paweł Drobny

Teorie kapitału ludzkiego i innowacji
w perspektywie ekonomii personalistycznej **65**
*Theories of human capital and innovation
in the perspective of personalist economics* (Summary) **100**

Alojzy Czech, Krystyna Jędralska

Nauki o zarządzaniu w dziejach katowickiej
uczelni ekonomicznej na marginesie
85. rocznicy założenia **103**
*Management sciences in the history
of the University of Economics in Katowice
on the 85th anniversary of its foundation* (Summary) **129**

ANKIETA „PRAKSEOLOGII”

Moralność współczesnego biznesu — próba diagnozy
Wstęp (Dominik Stanny) **131**
Odpowiedzi uczestników (Piotr Masiukiewicz,
Krzysztof Oblój, Bolesław Rok, Tomasz Gigol,
Aleksandra Stanek-Kowalczyk) **133**
*The Morality of Contemporary Business
— the Attempt of Diagnosis* (Summary) **142**

DYSKUSJE

Jerzy J. Kolarzowski

Projekt – książka – monument **145**
Project – book – monument (Summary) **161**

Piotr T. Makowski

Jak myśleć o praktyczności:
Wojciecha W. Gasparskiego traktat o filozofii
Tadeusza Kotarbińskiego oraz *similaria* **163**
How to think about practicality:
Wojciech W. Gasparski's treatise on philosophy
of Tadeusz Kotarbiński and similaria (Summary) **178**

Wojciech W. Gasparski

»Etyka dobrej roboty« Richarda Sennetta i inne
książki tego autora — sprawozdanie z lektury **179**
»Etyka dobrej roboty« («The Craftsman«)
by Richard Sennett and Other Books of the Author:
Notes in the Margin (Summary) **205**

RECENZJE

Danielle Logue, *Theories of Social Innovation*, 2019
/Wojciech W. Gasparski/ **207**

Robert Sroka, *Nieodkryci przywódcy współczesnej
etyki biznesu*, 2021

(Czy tworzeniem i wdrażaniem etycznych standardów
w biznesie powinny i mogą zajmować się organizacje
branżowe?) /Anna Lewicka-Strzałecka/ **215**

Gabriel Łasiński, *Sprawne działania indywidualne
i zespołowe. Ujęcie prakseologiczno-systemowe*,
2021 /Ryszard Banajski/ **220**

INFORMACJE O PUBLIKACJACH

Wykaz prac naukowych
związanych z myślą prakseologiczną
opublikowanych w Polsce w latach 2020–2021 (wybór)
/Redakcja/ **231**

KRONIKA

Odezwa Honorowego Prezesa
Towarzystwa Naukowego Prakseologii w sprawie inicjatywy
nadania Uniwersytetowi Łódzkiemu imienia
Tadeusza Kotarbińskiego **235**

Ze sprawozdania z działalności ZG
Towarzystwa Naukowego Prakseologii za 2020 rok **237**

Ze sprawozdania z działalności ZG
Towarzystwa Naukowego Prakseologii za rok 2021 **239**

TNP na Festiwalu Nauki w Warszawie: 2020 & 2021 **242**

Krzysztof Tchoń (1951–2021)
/Wojciech W. Gasparski/ **243**

Witold Kieżun (1922–2021)
/Wojciech W. Gasparski/ **247**

Noty o Autorach

252